

ההחיים

הוראות שימוש

פולחן מתים, סבור **רפי רמברנד**, איננו עניין יהודי. העניין היהודי הוא בחיים עצמם, ובלב לבם של החיים – צדק חברתי

לימור כהן, "ציצית"

תולדות המחאה העברית

לפני 3500 שנה יצא לדרכו מצעד המחאה החברתית הארוך בהיסטוריה. בני המעמד הנמוך היו מותשים מכדי לצאת למחאה, ולעזרתם יצא משה, בן המעמד הגבוה.

כבר מן ההלשנה הראשונה היה ברור שהגמול על מעשיו הטובים יבוא (אם יבוא) רק בעולם הבא, רק שלמרבית הצער משה לא האמין בשטות הזאת והיא אינה זוכה אפילו לאזכור חולף בכתביו. במה לא האשימו אותו?

■ אין לו כריזמה, הוא מגמגם שאינו יודע לנאום – ולא עזרה העובדה שכל מילה שלו הפכה לעובדה

■ רוצח מצרי – ולא נשכח שאותו מצרי היכה רגע קודם ישראלי

■ אנטי דמוקרטי שבמקום לברר אצל העם מה הוא רוצה באמת, רץ לשוחח עם איזו ישות מסתורית – ונזכיר שהעם העדיף את עגל הזהב

■ ספינולוג תקשורת שמחולל נסים כדי להסב אליו תשומת לב – די ברור שבלי אלה קרוב לוודאי שבני ישראל היו נשארים במצרים.

ובכלל מה מבין נסיך מצרי בסבלות העם הפשוט? רק פעם אחת נאמר שירד לראות את בני ישראל בסבלותם, וזה מספיק? מה בכלל רצה העם? אוכל! את סיר הבשר, ובשעת רצון כשהקיבה מלאה אולי גם מדיינית צעירה להזכיר לו שאפשר גם במדבר לעשות חיים.

ומה רצה משה? צדק חברתי. העניין הזה של צדק חברתי היה אצל משה אובססיה ממש. העם צועק אוכל, ומשה קורא את עשרת הדיברות. העם צועק מים, ומקבל חוקים. נמאס מהמן – קבלו משפטים. לשיא האובססיה הגיע משה אחרי ההתבכיינות בעניין הקושי לכבוש את ארץ ישראל. אז הוא הודיע לעם שאם הם עצמם לא מבנים מהו צדק חברתי, אולי הדור הבא יבין. פסק הדין: עונש קולקטיווי לעם כולו, 40 שנה במדבר.

ניתוקו של משה מן העם הגיע לכך שגם למקורבים לו לא דאג: בני שבט לוי, ומתוכם הכהנים, לא זכו לשטחי קרקע כלל, שלא לדבר על שטחים מוגדלים כפי שמגיע להם. וגם לטייקונים, ובראשם קורח, שמכף ידם אכל כל העם והתקשורת התחנפה אליהם, ניתנה רק הפריבילגיה להיקבר עם רכושם.

מן הוון להוון ומתוך הבכי והנהי הצליחו משה והמאמינים בו לבנות את מסמך הצדק החברתי הראשון והרציני ביותר בהיסטוריה, ולבנות מערכת משפטית ששמה את הצדק החברתי במרכזה, ולא את האלוהים, כמו אצל שאר הדתות. אבל מה לעשות? עם ישראל נשאר עם ישראל: תן להם לחיות מצדקה, לקדש עובדי אילים ואדמו"רים ולהשתטח על קברי צדיקים, רצוי עם קמיע מהמקובל השכונתי. הכי כיף לשמוע סיפורים מהטייקונים, כי הרי בזכותם הכלכלה צומחת, ואם נמאס מסיפורי הטייקונים, בואו לשמוע על הסיכון הבטחוני התורן.

והצדק החברתי? זה כבר עניין של כמה חילונים.

רפי רמברנד הוא מהנדס שהתפנה בשנים האחרונות למחקר בנושאי אוטיזם. הוא חבר בקהילת "סוכת שלום" ברמת ישי, וחבר בוועדת היחומות והתגובות של התנועה המסורתית

מ אז החלו בני האדם לתקשר ברמה המורכבת של אידיאות (בערך לפני 100 אלף שנה), הופיעו סימנים ראשונים של פולחן מוות, בדרך כלל אתרי קבורה שכוללים שרידי תכשיטים, כלי ציד וכדומה. אין אנו יודעים מה חשבו אותם קדמונים על החיים שלאחר המוות, אבל סביר להניח כי הם האמינו בהמשכיות כלשהי לאחר המוות, וכי היה ממסד דתי כלשהו (שמאן? כהן?) שידע להסביר למאמינים מה קורה בהמשך.

הממסד הדתי צבר כוח שנוצל הן למטרות חברתיות חיוביות כגון ארגון כל המאמינים לפרויקטים גדולים, והן למטרות שליליות כגון ממסד שלטוני אבסולוטי. ואולם, משה רבנו, בעל ההיכרות האינטימית עם הדת והממסד המצריים, נקט כל צעד אפשרי כדי לבנות מערכת דתית-אמונית שפטורה מהרעות החולות של הדתות האליליות.

בין הצעדים החשובים שנקט משה להחלשת הממסד הדתי:

1. הגדרת אלוהות מופשטת שאינה מעניקה נגישות ייחודית לקבוצה מסוימת
2. שלילת הזכות של הלוויים/כוהנים להחזיק בקרקעות
3. אימוץ הגישה המצרית העתיקה למצוות אישיות שאינן כרוכות בכהן כדי לקיימן, כגון שמירת כשרות
4. ההכרזה כי עיקרי הדת הם עניין פשוט ובסיסי שכל אחד יכול וחיובי ללמוד – "לא בשמים היא" (דברים ל' 12)
5. העניין המרכזי למאמר זה: מניעת כל עיסוק במוות או בחיים שלאחר המוות, עד כדי הקביעה שהמוות מטמא.

שאלת הגמול על מעשים טובים או רעים (צידוק הדין), בצירוף תיאוריות של החיים לאחר המוות, יצרו את הפיתרון המנצח של גן-עדן/גיהנום. בתנ"ך קיימים כמה הסברים לצידוק הדין, כגון ירמיהו, קהלת, איוב וכו' – המשותף לכולם הוא אי השימוש בחיי העולם הבא לצורך ההסבר.

עד לתקופת חתימת המקרא נמנעה היהדות מאיזכורים של החיים שלאחר המוות, אבל מראשית ימי המשנה מתחיל קרב מאסף. התנאים הראשונים (בתחילת פרקי אבות) מוכנים לקבל את עניין העולם הבא אבל מדגישים כי חיי מוסר נעשים לטובת העולם הזה ולא על מנת לקבל פרס בעולם הבא. החרדים של ימינו מנהלים פנקסים מפורטים שאמורים לארגן מקום טוב בגן העדן.

הפלישה של קדושת המוות לחיינו היהודיים היא תהליך שנמשך מאז שנחשבנו לדתות סביבנו. "בראשונה היתה הוצאת המת קשה לקרובי יותר ממיתתו עד שהיו מניחים אותו ובורחין עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות בעצמו והוציאווה בכלי פשתן ונהגו יכל העם אחריו להוציא בכלי פשתן" (כתובות ח' ב'). כלומר רבן גמליאל הצליח לעכב את תהליך פולחן המת לשנים רבות, כמעט עד ימינו.

העיסוק האובססיווי במוות איננו עניין יהודי. אנו אמורים להפוך את זיכרון המוות למנוף שמקדם את החיים בבחינת: "במותם ציוו לנו את החיים". למשל הורה שילדו נהרג בפיגוע באוטובוס הפך ללוביסט לקידום הבטיחות בתחבורה הצבורית, וכנגדו הורה אחר שהשקיע בבניית מצבה מפוארת.